

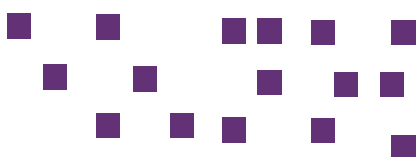
AFGANISTAN

GRUPA SPOŁECZNA

Sytuacja klasy średniej w
Afganistanie

DPU-WIKP-424/713/2025
15.12.2025

TREŚĆ ZLECENIA

Proszę o informację na temat sytuacji osób wykształconych, które należą do klasy średniej i wykonywały prace umysłowe: urzędników, dziennikarzy, lekarzy, nauczycieli, sędziów i pracowników sektora edukacyjnego, ze szczególnym uwzględnieniem osób, które w przeszłości współpracowały z rządem afgańskim i instytucjami zachodnimi.

INFORMACJE PODSTAWOWE

W okresie po obaleniu reżimu talibów w 2001 r. do 2021 r. w Afganistanie nastąpił stopniowy rozwój obszarów miejskich. Miasta takie jak Kabul, Kandahar, Herat i Mazar-e-Sharif bardzo się rozrosły i rozwinęły. Oczywiście sytuacja w tych miastach nie była idealna, ale osiągnięto znaczący postęp w niektórych kluczowych wskaźnikach rozwoju społecznego, takich jak edukacja, dochody ludności, możliwości zatrudnienia. Mieszkańcy miast podejmowali pierwsze kroki w kierunku odejścia od tradycyjnej, wielowiekowej agrarnej gospodarki Afganistanu, co odróżniało ich od mieszkańców obszarów wiejskich.^[1]

Ludność lokalna, która w tym czasie weszła na rynek pracy, współtworzyła nowy rząd afgański oraz jego administrację, ściśle współpracowała z wojskami lub instytucjami zagranicznymi. Motywy tej współpracy były zróżnicowane: ideologiczne, polityczne, ekonomiczne, a często wynikające z tego, że rząd w danym momencie oferował bardziej atrakcyjne możliwości rozwoju dla ludności lokalnej. Mieszkańcy stolicy oraz miast prowincjonalnych akceptowali władzę mimo wszelkich jej mankamentów. Ludność zdawała sobie sprawę, że rząd jest skorumpowany, jednak biorąc pod uwagę możliwe alternatywy, ludność ta traktowała go jako mniejsze zło.^[2]

Ludność współpracującą z rządem, można było podzielić na kilka grup, a każda z nich kierowała się kombinacją wszystkich wymienionych powyżej motywów.

- osoby aktywnie zaangażowane w usunięcie talibów w 2001 r. oraz ich rodziny. Dominowały wśród nich osoby związane z Sojuszem Północnym oraz Pasztunami o poglądach monarchicznych, w tym także niektórzy lokalni warlordowie (lokalni liderzy), przywódcy siatek przemytniczych i zbrojnych. Ideologicznie są to osoby o poglądach zbliżonych do talibów, ale stanowiący dla nich konkurencję ekonomiczną.
- osoby wywodzące się z klasy średniej lub wyższej, historycznie powiązane z budowaniem państwowości Afganistanu, często jeszcze zdobywający wykształcenie w okresie okupacji radzieckiej lub osoby z rodzin urzędniczych
- osoby posiadające wyższe wykształcenie i pracujące w sektorze edukacji, służbie zdrowia itp. Grupa ta, stanowiąca załączek klasy średniej decydowała się na pracę w oficjalnych strukturach z motywacji ekonomicznej

¹ The Diplomat, The Silent Erosion of Afghanistan's Urban Middle Class: A Neglected Crisis, 24.02.2024, <https://thediplomat.com/2024/02/the-silent-erosion-of-afghanistans-urban-middle-class-a-neglected-crisis/>

² Wytrykowska M., Sytuacja ludności cywilnej na terenach kontrolowanych przez Talibów, 30.10.2012, materiały własne WIKP, <https://swiatowid.obcy.gov.pl/Swiatowid/main#!/doc/detail/4554>

i prestiżowej. Współpraca z organizacjami międzynarodowymi czy firmami zachodnimi nie dość, że była dobrze płatna, to dawała również prestiż (przede wszystkim w głównych ośrodkach miejskich), możliwość rozwoju oraz zdobycia nowej wiedzy, kwalifikacji i doświadczenia.

- osoby współpracujące z obcymi wojskami robiły to przede wszystkim z motywów finansowych, gdyż osoby takie zarabiały od kilkuset do ponad 1000 USD miesięcznie, a do tego mogły mieć nadzieję na zdobycie azylu dla siebie i swoich rodzin, mimo że praca ta w tamtym czasie była ekstremalnie niebezpieczna.
- osoby decydujące się na pracę dla policji i wojska afgańskiego z reguły należały do najbiedniejszych warstw społecznych, a ich decyzja podyktowana była głównie motywami finansowymi.^[3]

Przejęcie władzy w Afganistanie przez konserwatywne ugrupowanie talibów oznaczało zmianę ustrojową, koniec dotychczasowej administracji i wycofanie wojska NATO.^{[4][5][6]}

Zmiana ustrojowa uderzyła w pierwszej kolejności i w największym stopniu w raczkującą klasę średnią. W jednej chwili znikły setki tysięcy miejsc pracy, a dochody ludności zmniejszyły się o połowę. Wśród mieszkańców Kabulu, którzy są wykształceni, mieszkają w mieście i są aktywni zawodowo, bezrobocie i niepełne zatrudnienie (praca dorywcza lub przy prostej obsłudze) mocno wzrosły. Zadłużenie gospodarstw domowych prawie się podwoiło; żeby sfinansować podstawowe potrzeby, rodziny musiały sprzedawać ziemię, nieruchomości i inne mniej wartościowe rzeczy, jak złota biżuteria. Jeśli chodzi o afgańskie gospodarstwa domowe, talibowie ponownie podnieśli rachunki za energię elektryczną i zwiększyli podatek miejski, nie zapewniając przy tym żadnych standardowych usług. Ponadto – w odróżnieniu od ludności wiejskiej – ludność z miast jest pozbawiona tradycyjnych mechanizmów wsparcia zarówno formalnych, jak i nieformalnych – ubezpieczeń, pomocy rodziny, dostępu do zapasów płodów rolnych itp.^[7]

STATUS PRAWNY GRUPY: PRAWO I PRAKTYKA

PODSTAWOWE AKTY PRAWNE REGULUJĄCE STATUS GRUPY

17 sierpnia 2021 r. talibowie wydali dekret o generalnej amnestii, w którym zobowiązali się, że nie będą mścić się na osobach pracujących w administracji, armii i w służbach bezpieczeństwa, jeśli okażą żal za to co robili i nie będą się angażować

³ Wytrykowska M., Sytuacja ludności cywilnej na terenach kontrolowanych przez Talibów, 30.10.2012, materiały własne WIKP, <https://swiatowid.obcy.gov.pl/Swiatowid/main#!doc/detail/4554>

⁴ ACTED (Agency for Technical Cooperation and Development), Afghanistan, <https://www.acted.org/en/countries/afghanistan/>

⁵ Delegation of the European Union to Afghanistan, https://www.eeas.europa.eu/delegations/afghanistan_en?s=234

⁶ United Nations Afghanistan, UN Entities in Afghanistan, <https://afghanistan.un.org/en/about/un-entities-in-country>

⁷ The Diplomat, The Silent Erosion of Afghanistan's Urban Middle Class: A Neglected Crisis, 24.02.2024, <https://thediplomat.com/2024/02/the-silent-erosion-of-afghanistans-urban-middle-class-a-neglected-crisis/>

w podobną działalność w przyszłości. Rozkaz przestrzegania amnestii został wydany przez naczelne władze talibów lokalnym bojownikom, także w stosunku do osób, które popełniały zbrodnie. Niejasne są wytyczne dotyczące wysokich urzędników, którzy zostali oskarżeni o korupcję. Uczeni muzułmańscy orzekli, że powinno być wszczynane przeciw nim postępowanie karne.^[8]

Jednocześnie, talibowie wdrożyli bardzo restrykcyjne prawo, dotyczące wolności słowa, przekonań, a także prawo obyczajowe. Źródłem prawa są przede wszystkim zapisy wynikające z prawa szariatu, które są interpretowane w oparciu o hanaficką szkołę prawną, popularną w Azji Centralnej, zwalczającą rzeczywiste i domniemane wpływy „zachodnie” i nieislamskie.^[9]

Ustawa o krzewieniu cnót oraz zwalczaniu występku została przyjęta 10 lipca 2024 r. i opublikowana w Dzienniku Urzędowym 21 sierpnia 2024 r. Zawiera cztery rozdziały i 35 artykułów, w tym odniesienia i wyjaśnienia zaczerpnięte z wersetów Koranu, hadisów i jurysprudencki hanafickiej, które są w języku arabskim. Ustawa wyznacza jurysprudenckę hanaficką, jako źródło interpretacyjne dla definiowania cnoty i występku, zakazując publikacji, symboli, praktyk i uroczystości uznawanych za „nieislamskie”. Większość przepisów obowiązywała już wcześniej w całym kraju lub w niektórych prowincjach, jednak nowe prawo miało ujednolicić praktyki. Wprowadziło zakaz zachodniego wyglądu, wymóg noszenia przez kobiety hidżabu (z zakryciem twarzy) poza domem, a mężczyznom wyglądu fizycznego uznawanego za „nieislamski”. Wprowadzono liczne ograniczenia: zakaz pewnych uroczystości (np. Nowroz, Yalda), posiadania przedmiotów (np. wizerunków ludzi i zwierząt, narkotyków, alkoholu, krzyża, krawata) i działań (np. słuchania muzyki, hazardu, prostytucji, cudzołóstwa, homoseksualizmu, sodomii, zatrudniania chłopców do towarzysztwa „bacha bazi”). Ograniczenia i zakazy są skodyfikowane, a zakres kar za ich nieprzestrzeganie jest jasno określony.^[10]

PRAWA POLITYCZNE I WOLNOŚĆ PRASY

W Afganistanie nie odbywają się wybory na żadnym szczeblu władzy. Talibowie odrzucili możliwość przeprowadzenia demokratycznych wyborów powszechnych, a partie polityczne są de facto zakazane.^{[11][12]} Klasa średnia nie ma więc możliwości wyboru swoich własnych przedstawicieli, ani innej możliwości wyrażania swoich poglądów politycznych i religijnych.^[13]

W kolejnych miesiącach po przejęciu władzy przez talibów, dość rozpowszechnione stały się kobiece protesty uliczne, zarówno w Kabulu, jak i innych dużych miastach.

⁸ European Union Agency for Asylum: Afghanistan - Targeting of individuals, August 2022, https://www.ecoi.net/en/file/local/2077428/2022_08_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Targeting_of_individuals.pdf

⁹ Yale University Press, Deobandism, Islam and the Religious Narratives of the Taliban, 23.07.2024, <https://yalebooks.yale.edu/2024/07/23/deobandism-islam-and-the-religious-narratives-of-the-taliban/>

¹⁰ UNAMA (UN Assistance Mission in Afghanistan), Report on the Implementation, Enforcement and Impact of the Law on the Propagation of Virtue and Prevention of Vice in Afghanistan, 04.2025, https://www.ecoi.net/en/file/local/2123932/pvpv_report_final_10_april_2025.pdf

¹¹ UN General Assembly / UN Security Council, The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security; Report of the Secretary-General [A/78/789-S/2024/196], 13.06.2024, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2111394/n2415471.pdf>

¹² PISM (Polski Instytut Spraw Międzynarodowych), Porozumienie USA z talibami, 03.03.2020, https://www.pism.pl/publikacje/Porozumienie_USA_z_talibami

¹³ The Diplomat, The Silent Erosion of Afghanistan's Urban Middle Class: A Neglected Crisis, 24.02.2024, <https://thediplomat.com/2024/02/the-silent-erosion-of-afghanistans-urban-middle-class-a-neglected-crisis/>

Kiedy protesty zaczęły się nasilać, talibowie zaostrzyli działania. Protesty były siłowo rozpraszane, używano ślepych nabo i gazu pieprzowego. W początku 2022 r. dochodziło do aresztowań uczestniczek i uczestników protestów. Kobiące działaczki wyjechały zagranicę, a kobiecy ruch może działać tylko na emigracji.^[14]

W ciągu ostatnich czterech lat nastąpił także spadek wolności mediów. Talibowie monitorują wszystkie treści.^[15] W mediach panuje autocenzura, a rząd nie może być krytykowany.^[16]

W 2025 r. wprowadzono także znaczące ograniczenia używania internetu, a na przełomie września i października 2025 r. na kilka dni odcięto od sieci cały kraj.^[17] Ograniczenia dotyczyły także korzystania z mediów społecznościowych, w tym z portali takich jak Facebook, Instagram czy X.^[18]

DOSTĘP DO EDUKACJI

Talibowie postanowili stopniowo zlikwidować zachodni system edukacji. Najpierw mianowali duchownych i byłych bojowników, którzy nie mieli doświadczenia ani kwalifikacji, na stanowiska kierownicze w instytucjach edukacyjnych, co doprowadziło do masowych rezygnacji profesorów i utraty wiedzy specjalistycznej. Następnie zakazali kobietom uczęszczania do szkół i na uniwersytety. Wreszcie talibowie przeprowadzili ogólnokrajowy przegląd programów nauczania, przenosząc nacisk z przedmiotów ścisłych na religię i prawoznawstwo.^[19]

Z programów uniwersyteckich usunięto 18 przedmiotów, które talibowie uznali za sprzeczne z szariatem i swoją polityką, w szczególności dotyczące praw kobiet. We wrześniu 2025 r. wprowadzono także przegląd podręczników i książek dostępnych na uniwersytetach, usuwając wszystkie, napisane przez kobiety, w tym także dotyczące przedmiotów ścisłych. Zakaz objął także wszystkie publikacje, napisane przez irańskich autorów.^[20]

Dodatkowo, Ministerstwo Edukacji opublikowało listę książek zakazanych, na których znalazło się 679 pozycji, dotyczących zagadnień takich jak ubezpieczenia, bankowość, rząd, demokracja, prawo konstytucyjne, dziennikarstwo śledcze, historia Iranu i in.^[21]

¹⁴ Reid, Rachel, Manoeuvring through the cracks: The Afghan human rights movement under the Islamic Emirate, 06.2025, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/wp-content/uploads/sites/2/2025/06/20250619-Human-Rights-FINAL-corr.pdf>

¹⁵ HRW (Human Rights Watch), Afghanistan: Taliban Tramples Media Freedom, 23.10.2025, <https://www.hrw.org/news/2025/10/23/afghanistan-taliban-tramples-media-freedom>

¹⁶ RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), Kabul's Quiet Resistance: Young Afghans Navigate Life Under The Taliban, 15.08.2025, <https://www.rferl.org/a/kabul-young-people-taliban-afghanistan-women/33501191.html>

¹⁷ IPS (Inter Press Service), When Taliban Shut Down the Internet, Women Lost their Lifeline to Aid, Education & Each Other, 22.10.2025, <https://www.ipsnews.net/2025/10/when-taliban-shut-down-the-internet-women-lost-their-lifeline-to-aid-education-each-other/>

¹⁸ RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), Watchdog Says Taliban Restricting Social Media In Afghanistan Days After Internet Blackout, 08.10.2025, <https://www.rferl.org/a/taliban-restricting-social-media-afghanistan-internet-blackout/33554568.html>

¹⁹ The Diplomat, The Silent Erosion of Afghanistan's Urban Middle Class: A Neglected Crisis, 24.02.2024, <https://thediplomat.com/2024/02/the-silent-erosion-of-afghanistans-urban-middle-class-a-neglected-crisis/>

²⁰ BBC News, Taliban ban books written by women from Afghan universities, 19.09.2025, https://www.bbc.com/news/articles/c0kn7yyzrjgo?at_medium=RSS&at_campaign=rss

²¹ UNAMA (UN Assistance Mission in Afghanistan), Update on the human rights situation in Afghanistan: July - September 2025 Update, 28.10.2025, https://unama.unmissions.org/file/21746/download?token=q_EbP9QT

Ograniczenia wprowadzone w sektorze edukacji, zwłaszcza ograniczenia w nauce dla kobiet, spowodowały upadek sektora szkół prywatnych, a co za tym idzie – zwolnienia kadry.^[22]

DOSTĘP DO RYNKU PRACY

Atmosfera niepewności oraz polityczne ograniczenia stworzyły znaczące bariery dla wykształconych osób, jeśli chodzi o dostęp do rynku pracy.^[23] Dostęp do rynku pracy różni się w zależności od wykonywanego zawodu, ale bezrobocie dotknęło większość sektorów, w które zaangażowana była klasa średnia i pracownicy umysłowi. W niektórych sektorach, redukcja etatów nastąpiła ze względu na brak dopływu kapitału, w innych pracownicy zostali zastąpieni przez osoby nominowane przez talibów, w innych przypadkach – nakazy talibów spowodowałyby całkowitą zmianę profilu działalności. Zakazane zostało prowadzenie organizacji obrony praw człowieka, niezależne dziennikarstwo, zmienione zostały programy edukacyjne w szkołach itp. Wiele osób musi obecnie wykonywać proste prace fizyczne, żeby się utrzymać.^{[24][25]} Absolwenci wyższych szkół pracują jako sprzedawcy uliczni.^[26]

Edukacja. Na większości stanowisk wykwalifikowani kandydaci napotykają ograniczenia, niezwiązane ze swoimi kwalifikacjami. Powodem odrzucenia może być sam wygląd albo brak brody.^[27]

Administracja. W administracji w pierwszym okresie, w stosunku do pracowników administracji nie zostały wdrożone czystki, ale wręcz przeciwnie – talibowie niekiedy zmuszali pracowników do przychodzenia do pracy i wykonywania swoich dotychczasowych obowiązków. Wiele pracowników dawnej administracji uciekło jednak za granicę, ale ci którzy nie mieli takiej możliwości – pozostali na ogół na swoich stanowiskach. Problemem – szczególnie w pierwszych miesiącach – pozostawał brak pensji.^[28]

Talibowie wymienili jednak niemal całe kierownictwo, szczególnie w ministerstwach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo lub takich uważanych za strategiczne

²² RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), Kabul's Quiet Resistance: Young Afghans Navigate Life Under The Taliban, 15.08.2025, <https://www.rferl.org/a/kabul-young-people-taliban-afghanistan-women/33501191.html>

²³ Anonym (author), BFA Staatendokumentation (Austrian Federal Office for Immigration and Asylum, COI unit) (ed.): Staatendokumentation Research Paper; Afghanistan: Socio-Economic Landscape; from the COI-CMS, 27.10.2025, https://www.ecoi.net/en/file/local/2131581/2025-10-27_COI_CMS_Research_Papers_Afghanistan_Socio-Economic_Landscape_Version_1-3473.pdf

²⁴ BFA Staatendokumentation (Austrian Federal Office for Immigration and Asylum, COI unit) (ed.): Staatendokumentation Research Paper; Afghanistan: Socio-Economic Landscape; from the COI-CMS, 27.10.2025, https://www.ecoi.net/en/file/local/2131581/2025-10-27_COI_CMS_Research_Papers_Afghanistan_Socio-Economic_Landscape_Version_1-3473.pdf

²⁵ The Diplomat, The Silent Erosion of Afghanistan's Urban Middle Class: A Neglected Crisis, 24.02.2024, <https://thediplomat.com/2024/02/the-silent-erosion-of-afghanistans-urban-middle-class-a-neglected-crisis/>

²⁶ Anonym (author), BFA Staatendokumentation (Austrian Federal Office for Immigration and Asylum, COI unit) (ed.): Staatendokumentation Research Paper; Afghanistan: Socio-Economic Landscape; from the COI-CMS, 27 October 2025

https://www.ecoi.net/en/file/local/2131581/2025-10-27_COI_CMS_Research_Papers_Afghanistan_Socio-Economic_Landscape_Version_1-3473.pdf

²⁷ BFA Staatendokumentation (Austrian Federal Office for Immigration and Asylum, COI unit) (ed.): Staatendokumentation Research Paper; Afghanistan: Socio-Economic Landscape; from the COI-CMS, 27 October 2025

https://www.ecoi.net/en/file/local/2131581/2025-10-27_COI_CMS_Research_Papers_Afghanistan_Socio-Economic_Landscape_Version_1-3473.pdf

²⁸ European Union Agency for Asylum: Afghanistan - Targeting of individuals, August 2022, https://www.ecoi.net/en/file/local/2077428/2022_08_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Targeting_of_individuals.pdf

i kontrowersyjne (jak Ministerstwo Edukacji lub Ministerstwo Krzewienia Cnót). W urzędach o znaczeniu technicznym i finansowym zachowano także część dawnego kierownictwa, z wiceministrem finansów włącznie.^[29] Personel w większym stopniu uległ wymianie na stanowiskach w lokalnej administracji, gdzie talibowie objęli wiele stanowisk.^[30] W urzędach, gdzie wymieniono personel lub powstały wakaty, gdyż poprzedni urzędnicy uciekli za granicę, zatrudniono talibów – na ogół duchownych lub byłych bojowników.^[31] W kwietniu 2025 r. rząd przeprowadził cięcia budżetowe, które doprowadziły do zwolnienia z urzędów ponad 700 tys. osób.^[32]

Służba zdrowia. Podobne procesy miały miejsce także w służbie zdrowia. Liczba działających placówek zdrowia spadła z ponad 3 000 do 1 300 na początku 2025 r. Formalnie, kobiety zachowały możliwość dalszej pracy w służbie zdrowia, chociaż pojawiły się ograniczenia jeśli chodzi o „zasady moralności” w trakcie wykonywania obowiązków służbowych, a także wprowadzono zakaz kształcenia kobiet na kierunkach medycznych.^[33]

Organizacje pozarządowe. Organizacje pozarządowe (humanitarne) pozostają ostatnim, dobrym pracodawcą dla osób z klasy średniej w wielu rejonach kraju. Płace w nich pozostają relatywnie wysokie, ale pod koniec 2024 r. talibowie ogłosili, że wszystkie organizacje mają przyjąć nadzór z ich strony albo zostaną zamknięte. Po tym oświadczeniu kilka organizacji zaprzestało działalności lub zostało przymusowo zamknięte przez talibów.^[34]

Media. Organizacja Reporterzy bez Granic poinformowała, że w ciągu pierwszych kilku miesięcy rządów talibów od 40 do 60 procent afgańskich mediów przestało działać. Liczba mężczyzn pracujących w mediach spadła z około 4000 do około 2000 w 2022 r. W przypadku kobiet liczba ta spadła z 1400 przed 2021 r. do 600 w 2024 r. Polityka talibów i ograniczenie finansowania zagranicznego zmusiły wiele mediów do redukcji personelu lub całkowitego zamknięcia działalności.^[35] Szczególne ograniczenia obowiązują kobiety. Na obszarach miejskich, takich jak Kabul i Herat, kilka kobiet pracuje jako prezenterki wiadomości, choć ograniczają się one do głównych mediów, takich jak Tolo News. W niektórych prowincjach żadna kobieta nie pracuje w mediach, podczas gdy w innych, dziennikarki muszą przestrzegać uciążliwych ograniczeń talibów i często nie mogą pracować w biurach, a jedynie w domu.^[36]

²⁹ European Union Agency for Asylum: Afghanistan - Targeting of individuals, August 2022, https://www.ecoi.net/en/file/local/2077428/2022_08_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Targeting_of_individuals.pdf

³⁰ EUAA (European Union Agency for Asylum), Afghanistan Country Focus, 11.2024, https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2024_11_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Country_Focus.pdf

³¹ European Union Agency for Asylum: Afghanistan - Targeting of individuals, August 2022, https://www.ecoi.net/en/file/local/2077428/2022_08_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Targeting_of_individuals.pdf

³² TNH (The New Humanitarian (formerly IRIN News)), It's time to start looking for solutions in Afghanistan, 14.08.2025, <https://www.thenewhumanitarian.org/editors-take/2025/08/14/its-time-start-looking-solutions-afghanistan>

³³ UK Home Office, Country Information Note Afghanistan: Healthcare and medical treatment [Version 2.0], 10.2025, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6909e61eb04a520c50518432/AFG+CPIN+Medical+and+healthcare_1.pdf

³⁴ Rudabe, Closure of Swedish Committee Offices in Afghanistan Leaves 7,000 Jobless, 22.01.2025, <https://rudabe.org/archives/22598>

³⁵ HRW (Human Rights Watch), Afghanistan: Taliban Tramples Media Freedom, 23.10.2025, <https://www.hrw.org/news/2025/10/23/afghanistan-taliban-tramples-media-freedom>

³⁶ HRW (Human Rights Watch), Afghanistan: Taliban Tramples Media Freedom, 23.10.2025, <https://www.hrw.org/news/2025/10/23/afghanistan-taliban-tramples-media-freedom>

SYSTEM WSPARCIA SOCJALNEGO

W bardziej zaawansowanych gospodarkach, formalne mechanizmy ubezpieczeniowe, takie jak zasiłki dla bezrobotnych i inne stabilizatory państwa opiekuńczego, zapewniają bezpieczeństwo mieszkańcom miast, których dochody zależą od dynamiki wynagrodzeń. W rejonach miejskich Afganistanu brakuje tego typu mechanizmów, stąd dawna klasa średnia boryka się obecnie z utratą pracy, spadkiem dochodów, wzrastającym zadłużeniem.^[37]

STOSOWANIE PRAWA O MORALNOŚCI

Prawo o moralności ingeruje silnie w sferę prywatną życia Afgańczyków i reguluje czynności, które mają być wykonywane publicznie, ale także i prywatnie. Sposób wdrażania prawa o moralności wywołał falę strachu pośród mieszkańców obszarów miejskich Afganistanu. Osoby nie stosujące się do zaleceń lub stosujące się częściowo napotykały groźby, zaczepki i spotykają je przypadki zastraszania. Policja ds. moralności patroluje ulice lub organizuje kontrole w miejscach pracy. Mężczyźni, podobnie jak kobiety, obawiają się reakcji talibów. Groźba, że nieznajomi mężczyźni będą upominać, a nawet aresztować ich żony, córki lub siostry, skłoniła wiele rodzin do kontrolowania swoich krewnych płci żeńskiej, nawet jeśli nie zgadzają się oni z nowymi zasadami. Nowe prawo uderzyło najmocniej w mieszkańców miast, takich jak Kabul, Herat czy Mazar-e Sharif, gdyż na prowincji surowe zasady ubioru i zachowania obowiązywały już wcześniej. Zasady dotyczące moralności są stosowane w miastach mniej restrykcyjnie i jest tam mniej strażników moralności, ale generalnie – „występki” zdarzają się tam relatywnie częściej i występują większe trudności w wyegzekwowaniu tych zasad. Ludzie nie znają się nawzajem, a strażnicy nie znają rodzin osób łamiących reguły. Z tego powodu trudniej jest wywierać presję społeczną na przestrzeganie zasad. Ponadto talibowie, mimo zakazów, spotykają w przestrzeni publicznej więcej kobiet niż na prowincji, skąd pochodzą, a z przyczyn kulturowych mają trudności, by je napominać, gdyż w teorii – nie mogą do nich mówić, ani na nie patrzeć. Zdarza się, że kobiety, zamiast zastosować się do zaleceń, zaczynają na nich krzyczeć. Mimo to, generalnie zasady dotyczące ubioru i zachowania są egzekwowane.^[38]

Talibowie zamknęli wszystkie kawiarnie, restauracje i instytucje kulturalne, które były miejscami spotkań mężczyzn i kobiet. Dodatkowo kobietom i rodzinom zabroniono odwiedzania tych miejsc ze względu na ograniczenia dotyczące mieszania się płci. Wielu obywateli, obawiając się aresztowania, więzienia lub zmniejszenia dochodów, przestało chodzić do kawiarni lub uczestniczyć w wydarzeniach kulturalnych, artystycznych lub zawodowych. Wiele małych firm i instytucji gospodarczych zostało zamkniętych z powodu ograniczeń nałożonych przez tę grupę.^[39] Muzyka, sztuka i inne formy ekspresji kulturowej zostały wyeliminowane z przestrzeni publicznej i mediów. W ich miejsce talibowie przeprowadzają publiczne chłosty w parkach i wystawiają ciała osób zabitych bez wyroku sądowego na rondach miejskich. Te

³⁷ The Diplomat, The Silent Erosion of Afghanistan's Urban Middle Class: A Neglected Crisis, 24.02.2024, <https://thediplomat.com/2024/02/the-silent-erosion-of-afghanistans-urban-middle-class-a-neglected-crisis/>

³⁸ AAN (Afghanistan Analysts Network) i Clark, Kate, A year of Propagating Virtue and Preventing Vice: Enforcers and 'enforced' speak about the Emirate's morality law, 21.08.2025, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/rights-freedom/a-year-of-propagating-virtue-and-preventing-vice-enforcers-and-enforced-speak-about-the-emirates-morality-law/>

³⁹ 8am.media, A City Without a Middle Class: How Kabul Is Silently Emptying Out, 11.06.2025, <https://8am.media/eng/a-city-without-a-middle-class-how-kabul-is-silently-emptying-out/>

makabryczne, regularne spektakle mają na celu zaszczepienie i pogłębienie strachu.^[40]

ORGANY PAŃSTWA WOBEC GRUPY

STOSOWANIE ŚRODKÓW PRAWNYCH, ADMINISTRACYJNYCH, POLICYJNYCH LUB SĄDOWYCH. DYSKRYMINUJĄCE KARANIE

W dostępnych źródłach informacji brak doniesień o postępowaniach karnych, toczących się wobec osób popierających dawne władze lub współpracujących z instytucjami zachodnimi w przeszłości, oficjalnie ściganych tylko z tego tytułu. Niemniej jednak odnotowano zatrzymania osób angażujących się w akcje oporu lub nie dostosowujących się do ścisłych zaleceń, a te osoby w przeszłości często właśnie należały do tej kategorii osób. Ilość takich zatrzymań rośnie. Ofiarami takich działań są byli urzędnicy, często oskarżani o działania na rzecz zbrojnej opozycji, obrońcy praw człowieka, dziennikarze, uczestnicy mediów społecznościowych, uczeni religijni, kobiety lekceważące wytyczne dotyczące ubioru i osoby zaangażowane w organizację protestów. Często osoby te są oskarżane o posiadanie broni lub współpracę z opozycją, a także pogwałcenie przepisów ustawy o krzewieniu cnót i zwalczaniu występków.^[41] Według dostępnych badań opinii publicznej, domy klasy średniej w Kabulu były przeszukiwane przez talibów średnio od dwóch do czterech razy od czasu przejęcia władzy przez talibów.^[42]

Organizacja obrony praw człowieka Rawadari odnotowała 1500 tego typu zatrzymań i aresztów w pierwszej połowie 2025 r. Zatrzymania mają miejsce zwykle bez nakazu sądowego i postawienia zarzutów formalnych. Wśród tych osób było 46 byłych urzędników państwowych i 157 osób oskarżonych o wspieranie zbrojnej opozycji.^[43] Wśród zatrzymanych byli przedstawiciele lokalnej administracji z różnych prowincji, członkowie parlamentu, a także w szczególności ci przedstawiciele poprzedniego rządu, którzy pochodzą z Doliny Pandższiru.^[44]

Przykładowo w 2025 r. aresztowania objęły: profesora akademickiego i działacza organizacji praw człowieka w prowincji Faryab (15.08.2025), nauczycieli z prywatnej szkoły językowej z prowincji Daikundi (19.05.2025) oraz nauczyciela z Pandższiru (16.01.2025), dyrektora departamentu zdrowia w prowincji Takhar za odmowę wykonania jednego z dekretów (23.09.2025), nauczyciela z Kabulu za prowadzenie tajnych kompletów dla dziewcząt (25.02.2025), dziennikarzy z Dżalalabadu

⁴⁰ Just Security, The Experience of Time and Tyranny Under the Taliban in Afghanistan, 02.09.2025, <https://www.justsecurity.org/119789/time-tyranny-taliban-afghanistan/>

⁴¹ Rawadari, Afghanistan Mid-Year Human Rights Situation Report: January-June 30, 2025, 30.08.2025, <https://rawadari.org/reports/afghanistan-mid-year-human-rights-situation-reportjanuary-june-30-2025/>

⁴² The Diplomat, The Silent Erosion of Afghanistan's Urban Middle Class: A Neglected Crisis, 24.02.2024, <https://thediplomat.com/2024/02/the-silent-erosion-of-afghanistans-urban-middle-class-a-neglected-crisis/>

⁴³ Rawadari, Afghanistan Mid-Year Human Rights Situation Report: January-June 30, 2025, 30.08.2025, <https://rawadari.org/reports/afghanistan-mid-year-human-rights-situation-reportjanuary-june-30-2025/>

⁴⁴ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Afghanistan, Civilians (Afghanistan), 01.01.2023-28.03.2025, dane pobrano 04.03.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

(12.07.2025) i Kabulu (14.04.2025), członka byłej rady prowincjonalnej w Faryab pod zarzutem nielegalnego przejęcia ziemi (2.10.2025) i in.^[45]

Zdarzały się pojedyncze przypadki zatrzymywania osób powracających z Iranu, a także osób, które następnie podjęły pracę w administracji talibów. Przykładowo 9 lipca 2024 r. talibowie aresztowali byłego pracownika kancelarii prezydenta w Kabulu, po powrocie z Iranu. W przeszłości był on członkiem partii Wahdat-e Islami.^[46]

Ministerstwo Wspierania Cnót regularnie nadzoruje pracę dziennikarzy. Są oni zatrzymywani za naruszanie prawa związanego z moralnością, m.in. za przebywanie w tym samym pomieszczeniu z kobietami, emitowanie kobiecych głosów lub nadawanie audycji muzycznych w radio i telewizji. Najważniejsze powody zatrzymań przez służby wywiadowcze to oskarżenia o szpiegostwo, kontakty z grupami opozycyjnymi i międzynarodowymi lub emigracyjnymi mediami oraz relacjonowanie działań Islamskiej Prowincji Khorasan lub wewnętrznych sporów wśród przywódców talibów. Służby talibańskie przeprowadzają naloty na biura i domy dziennikarzy, podczas których konfiskują telefony i komputery oraz starają się ustalić kontakty dziennikarzy. Zdarza się, że talibowie zatrzymują również osoby, które rozmawiają z dziennikarzami. Zatrzymani są często poddawani torturom lub biczowani.^[47]

Od czasu przejęcia władzy przez talibów, odnotowano 256 bezprawnych zatrzymań oraz 130 przypadków tortur i 75 przypadków zastraszania i gróźb wobec dziennikarzy.^[48] Szczególnie narażeni są dziennikarze, którzy utrzymują kontakty z mediami na uchodźstwie lub opozycją na uchodźstwie są narażeni na zatrzymania, ciężkie pobicia oraz groźby śmierci i zastraszanie.^[49]

Zdarzają się systematyczne przeszukania domów. Według jednego z badań, około 88% przedstawicieli klasy średniej oświadczyło, że ich domy zostały przeszukane przez talibów więcej niż dwa razy.^[50] Od czasu do czasu talibowie prowadzą akcje sprawdzające w niektórych dzielnicach Kabulu. Takie akcje, na większą skalę, miały miejsce w lutym 2022 r., a także w lutym 2025 r.^[51]

Doniesienia wskazują, że talibowie, pod różnymi pretekstami prowadzą wysiedlenia, osób, które postrzegają jako wrogów, a także w dzielnicach zamieszkałych przez Tadżyków i Hazarów. Przejmują lub wyburzają nieruchomości i grunty, pod pretekstem, że osoby, które są ich właścicielami, przejęły je w sposób nielegalny lub pod pretekstem projektów infrastrukturalnych. Wywłaszczenia były prowadzone w różnych dzielnicach w Kabulu, a także w innych częściach Afganistanu. Sądy orzekają przejęcie ziemi, a talibowie radzą właścicielom, aby domagali się

⁴⁵ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Afghanistan, Civilians (Afghanistan), 01.01.2023-28.03.2025, dane pobrano 04.03.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁴⁶ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Afghanistan, Civilians (Afghanistan), 01.01.2023-28.03.2025, dane pobrano 04.03.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁴⁷ HRW (Human Rights Watch), Afghanistan: Taliban Tramples Media Freedom, 23.10.2025, <https://www.hrw.org/news/2025/10/23/afghanistan-taliban-tramples-media-freedom>

⁴⁸ HRC (UN Human Rights Council (formerly UN Commission on Human Rights)), The situation of human rights in Afghanistan; Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [A/HRC/60/23], 24.09.2025, <https://docs.un.org/en/A/HRC/60/23>

⁴⁹ HRW (Human Rights Watch), Afghanistan: Taliban Tramples Media Freedom, 23.10.2025, <https://www.hrw.org/news/2025/10/23/afghanistan-taliban-tramples-media-freedom>

⁵⁰ The Diplomat, The Silent Erosion of Afghanistan's Urban Middle Class: A Neglected Crisis, 24.02.2024, <https://thediplomat.com/2024/02/the-silent-erosion-of-afghanistans-urban-middle-class-a-neglected-crisis/>

⁵¹ AMU TV, Taliban resume house-to-house searches in Kabul, 22.02.2025, <https://amu.tv/159114/>

odszkodowań od osób, od których ziemia została przez nich kupiona, co jest niemożliwe, bo w wielu przypadkach nieruchomości wielokrotnie zmieniały właściciela.^[52]^[53] W maju 2025 r. talibowie powołali nowe ministerstwo, Ministerstwo ds. Gruntów i Odzyskiwania Zagrabionej Własności, które zastąpiło dotychczasową Komisję o tej samej nazwie.^[54]

W sierpniu 2025 r. talibowie wydali nakaz wysiedlenia mieszkańców z tzw. miasteczka policyjnego, które powstało w 1984 r., za czasów rządów komunistycznych dla ówczesnych policjantów i ich rodzin.^[55] W październiku 2025 r. talibowie przejęli miasteczko Ishaq Gailani w prowincji Nangharhar, na podstawie wyroku sądowego, który stwierdzał, że ziemia została nielegalnie kupiona od państwa.^[56]

POSTĘPOWANIA ODWOŁAWCZE

Od momentu przejścia władzy przez talibów w sierpniu 2021 r. afgańskie ramy prawne zostały całkowicie zlikwidowane i zastąpione systemem opartym na religii, ukształtowanym przez surową interpretację islamskiego prawa szariatu przez talibów. System ten charakteryzuje się niespójnością, powszechną bezkarnością i brakiem odpowiedzialności, arbitralnymi, niesprawiedliwymi i zamkniętymi procesami sądowymi oraz osobistymi uprzedzeniami przy wymierzaniu kar, takich jak publiczne chłosta i inne formy tortur oraz złego traktowania.^[57]

Brak skodyfikowanych przepisów krajowych pozbawił ludzi, w tym obywateli i prawników, jasności i pewności co do ich praw i obowiązków. Pod rządami talibów postępowania sądowe często odbywają się w tajemnicy. Nie ma systemu publicznej kontroli, a decyzje prawne nie są dokumentowane ani wyjaśniane. Ludzie są aresztowani bez nakazu, przetrzymywani bez procesu, a w niektórych przypadkach po prostu znikają.^[58]

Ponad 70% mieszkańców Kabulu stwierdziło, że w ich opinii sądy kierowane przez talibów nie gwarantują im bezpieczeństwa i nie cieszą się ich zaufaniem.^[59] Dziennikarze zaś nie mogą informować o zatrzymaniach ani postępowaniach sądowych. Kilku z nich stwierdziło, że choć wiedzą o przypadkach tortur i pozasądowych egzekucjach, a także o przestępstwach takich jak morderstwa i przemoc domowa, nie mogą o nich informować.^[60]

⁵² Afghanistan International, Taliban Orders Evictions In Kabul's Police Township, Residents Say, 05.08.2025, <https://www.afintl.com/en/202508051218>

⁵³ Afghanistan International, Taliban Destroyed Many Hazara & Tajik-Populated Areas Of Kabul, Claims New Report, 18.2024, <https://www.afintl.com/en/202510228537>

⁵⁴ Kabul Now, Taliban Establishes New Ministry to Address "Land Grabs", 12.05.2025, <https://kabulnow.com/2025/05/taliban-establishes-new-ministry-to-address-land-grabs/>

⁵⁵ Afghanistan International, Taliban Extend Land Seizures, Taking Over Influential Afghan Leader Township, 22.10.2025, <https://www.afintl.com/en/202510228537>

⁵⁶ Afghanistan International, Taliban Extend Land Seizures, Taking Over Influential Afghan Leader Township, 22.10.2025, <https://www.afintl.com/en/202510228537>

⁵⁷ Amnesty International: Afghanistan: Four years of injustice and impunity under Taliban rule, 15.08.2025 <https://www.ecoi.net/en/document/2128712.html>

⁵⁸ Amnesty International, Afghanistan: Four years of injustice and impunity under Taliban rule, 15.08.2025, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2025/08/afghanistan-four-years-of-injustice-and-impunity>

⁵⁹ The Diplomat, The Silent Erosion of Afghanistan's Urban Middle Class: A Neglected Crisis, 24.02.2024, <https://thediplomat.com/2024/02/the-silent-erosion-of-afghanistans-urban-middle-class-a-neglected-crisis/>

⁶⁰ HRW (Human Rights Watch), Afghanistan: Taliban Tramples Media Freedom, 23.10.2025, <https://www.hrw.org/news/2025/10/23/afghanistan-taliban-tramples-media-freedom>

PRZYPADKI PSYCHICZNEJ I FIZYCZNEJ PRZEMOCY

AKTY PRZEMOCY

Nadal mają miejsce napaści na osoby, które w przeszłości pełniły funkcje publiczne.^[61] Według organizacji obrony praw człowieka, również członkowie rodzin byłych urzędników mogą spotykać się z różnymi reakcjami ze strony talibów, z zastraszaniem, aresztowaniami i zabójstwami włącznie. Dotyczy to również rodzin osób, które wyjechały zagranicę.^[62]

Talibowie odrzucają jednak oskarżenia o prześladowanie tych osób, określając je jako pojedyncze przypadki, wynikające zwykle z aktów osobistej zemsty.^[63] Akty zemsty mogą mieć także związek ze sporami o ziemię i innymi konfliktami na szczeblu lokalnym. Wtedy fakt, iż ktoś był kiedyś w służbach lub administracji może działać jako dodatkowe obciążenie, jeśli osoby, z którymi pozostaje w sporze, mają związki z talibami.^[64] Niekiedy zabójstwo może być następstwem spontanicznej kłótni między daną osobą a talibami. W podobnych przypadkach talibowie próbują zacierać ślady lub zrzucać winę na zabitego, przypisując mu łamanie prawa.^[65]

Lokalna organizacja Rawadari uzyskała 342 zgłoszenia dotyczące pozaprawnych egzekucji w 2023 r. i 193 przypadkach pozaprawnych egzekucji w 2024 r. W pierwszej połowie 2025 r. Rawadari odnotowała 251 zgłoszeń, dotyczących pozaprawnych egzekucji. Niektóre osoby były zatrzymywane lub porywane przez egzekucję, natomiast inne zostały zabite po wypuszczeniu z więzienia. Ponadto organizacja twierdzi, że poszkodowane rodziny są często zastraszane i boją się informować organizacje zewnętrzne o atakach, a media mają ścisły zakaz informowania o tego typu zdarzeniach. Wśród ofiar pozaprawnych egzekucji było w 2023 r. 55 byłych urzędników, w 2024 r. – 51, a w pierwszej połowie 2025 r. – 20. Pozostali należeli do różnych grup ludności, z czego sporą grupę stanowią osoby biorące udział w publicznych protestach.^[66]

W tej kategorii osób, baza danych ACLED podaje następujące przykłady:

- 7 stycznia 2023r. pracownik departamentu paszportowego został zastrzelony w swoim domu w prowincji Farah;

⁶¹ EUAA (European Union Agency for Asylum), Afghanistan Country Focus, 11.2024, https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2024_11_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Country_Focus.pdf

⁶² EUAA - European Union Agency for Asylum (formerly: European Asylum Support Office, EASO): Afghanistan Country Focus, 11.2024, https://www.ecoi.net/en/file/local/2117560/2024_11_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Country_Focus.pdf

⁶³ ACAPS (Author), published by ReliefWeb: ACAPS Thematic Report - Afghanistan: Taliban directives and decrees affecting human rights and humanitarian actors, 21 April 2023, https://reliefweb.int/attachments/315b4c9c-8326-4748-98a2-a7ad4394fb98/20230424_acaps_thematic_report_afghanistan_taliban_directives_and_decrees.pdf

⁶⁴ European Union Agency for Asylum: Afghanistan - Targeting of individuals, August 2022, https://www.ecoi.net/en/file/local/2077428/2022_08_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Targeting_of_individuals.pdf

⁶⁵ Rawadari, Afghanistan Mid-Year Human Rights Situation Report: January-June 30, 2025, 30.08.2025, <https://rawadari.org/reports/afghanistan-mid-year-human-rights-situation-reportjanuary-june-30-2025/>

⁶⁶ Rawadari, Afghanistan Mid-Year Human Rights Situation Report: January-June 30, 2025, 30.08.2025, <https://rawadari.org/reports/afghanistan-mid-year-human-rights-situation-reportjanuary-june-30-2025/>

- 8 lutego 2023 r. zabito byłego sędziego, pracującego w sądzie arbitrażowym w prowincji Helmand. O zabójstwo podejrzewani są talibowie, jednak do zamachu przyznała się także organizacja Afghanistan National Movement, a motywem rzekoma współpraca sędziego z talibami.
- 6 kwietnia 2023 r. były członek prowincjonalnej szury został zabity w mieście Lashkar Gah w prowincji Helmand.^[67]
- 7 maja 2023 r. były sędzia został zastrzelony przez nieznanych sprawców w prowincji Ghor. Motyw jest nieznany.^[68]
- 12 sierpnia 2023 r. nieznani sprawcy wrzucili granat do domu byłego gubernatora prowincji Kunduz, raniąc jego syna
- 25 listopada 2023 r. były przewodniczący parlamentu prowincjonalnego w Sar-e Pul został zabity, prawdopodobnie w uporzowanym wypadku samochodowym. Świadców zeznawali, że kilka dni wcześniej odmówił on wydania swojej córki za jednego z miejscowych talibów.^[69]
- 22 stycznia 2024 r. były tłumacz armii amerykańskiej został zabity przez talibów w prowincji Kunar
- 5 czerwca 2024 r. były pracownik ambasady amerykańskiej w Kabulu został zatrzymany, torturowany i zabity
- 23 lipca 2024 r. były pracownik wywiadu NDS został zabity przed swoim domem w prowincji Khost.
- 19 września 2024 r. były pracownik Wydziału Ruchu w Mazar-e Sharif został zastrzelony przez nieznanych sprawców.
- 10 października 2024 r. nieznani sprawcy zastrzelili żonę i dzieci byłego członka parlamentu w Mazar-e Sharif. Sam parlamentarzysta przebywał w Iranie od czasu upadku byłego rządu.
- 8 stycznia 2025 r. były prokurator wojskowy został zastrzelony przez talibów w Baharak w Badachszanie. Pracował on w agencji wywiadu National Directorate of Security (NDS).
- 23 marca 2025 r. był pracownik Ministerstwa Spraw Wewnętrznych został zabity w Kabulu, po tym jak został uprzednio porwany z własnego domu. Służył jako zastępca komendanta posterunku drogowego przy drodze Kabul - Dżalalabad. Od czasu upadku poprzedniego rządu nie był aktywny politycznie.
- 15 czerwca 2025 r. był sekretarz rady prowincjonalnej Faryab został zabity przez nieznanych sprawców, prawdopodobnie talibów. W przeszłości uczestniczył w operacjach zbrojnych przeciw talibom w oddziałach byłego wiceprezenta i komendanta polowego Raszida Dostuma.
- miesiąc później, 14 lipca 2025 r., został zabity kolejny były członek rady prowincjonalnej Faryab i przewodniczący dystryktu Kohistan. W przeszłości był członkiem partii Jamiat-e

⁶⁷ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Afghanistan, Civilians (Afghanistan), 01.01.2023 - 28.03.2025, dane pobrano 04.03.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁶⁸ Radio Free Europe/Radio Liberty (Author): Former Judge Shot Dead In Central Afghanistan, 7 May 2023, <https://www.ecoi.net/en/document/2091517.html>

⁶⁹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Afghanistan, Civilians (Afghanistan), 01.01.2023 - 28.03.2025, dane pobrano 04.03.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

Islami i uczestniczył w operacjach zbrojnych przeciw talibom w oddziałach byłego wiceprezydenta i komendanta polowego Raszida Dostuma. Po przejęciu władzy przez talibów uciekł do Iranu i niedługo przed śmiercią powrócił do Afganistanu na zaproszenie Komisji ds. Powrotów.^[70]

Celowe zabójstwa, które miały miejsce, nie są rezultatem polityki ogólnokrajowej ani odgórnie zorganizowanej kampanii. Niemniej jednak według niektórych opinii, coraz trudniej o rzetelne informacje z terenu i zgłaszana liczba ataków jest prawdopodobnie zaniżona. Lokalne media nie zajmują się już tematami pozasądowych i celowych zabójstw, ponieważ zostały ostrzeżone przez talibów, aby tego nie robiły, a dziennikarze spotykają się z represjami za relacjonowanie tych kwestii.^[71]

Problemem są nie tylko pozaprawne zabójstwa, ale także inne formy przemocy. Zdarzają się one przy różnych okazjach. Przykładowo 30 czerwca 2025 r. ochroniarz zatrudniony przez talibów pobił dyrektora kliniki w Muhanand Dara w prowincji Nangharhar za zatrudnienie lekarki. Talibowie następnie zwolnili tę lekarkę. 6 lutego 2025 r. talibowie pobili lekarzy w przychodni w Baharak w Badakhshanie, po tym, jak lekarze zabronili talibom wejść na kobiecy oddział. Natomiast 23 września 2025 r. dyrektor departamentu zdrowia prowincji Takhar został pobity przez talibów za odmowę wykonania rozkazu i zastąpiony przez członka talibów, który był analfabetą. Nowo mianowany dyrektor w kolejnych dniach pobił dwóch swoich współpracowników. Jakość świadczenia usług w miejskim szpitalu znacząco spada.^[72]

Ponadto napływ nowych mieszkańców do miast spowodował marginalizację dotychczasowej klasy średniej. Na co dzień spotykają się oni z wyzwiskami i groźbami w związku z tym, iż są zbyt liberalni, noszą złe ubrania albo nieodpowiednie fryzury. Ten stan rzeczy prowadzi do coraz większej izolacji tych osób i spadku prestiżu całej grupy.^[73]

ORGANY ŚCIGANIA WOBEC PRZEDSTAWICIELI GRUPY

Według oficjalnych oświadczeń rządu, każdy akt osobistej zemsty na byłych funkcjonariuszach państwowych jest uważany za przestępstwo i podlega ściganiu.^[74]

Jednakże, jak zaznacza organizacja Rawadari, z 251 przypadków pozaprawnych zabójstw, jedynie w dwóch przypadkach, w Kandaharze i Helmandzie, podjęto działania mające na celu ustalenie i zatrzymanie sprawców.^[75]

⁷⁰ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Afghanistan, Civilians (Afghanistan), 01.01.2023-28.03.2025, dane pobrano 04.03.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁷¹ EUAA (European Union Agency for Asylum), Afghanistan Country Focus, 11.2024, https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2024_11_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Country_Focus.pdf

⁷² ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Afghanistan, Civilians (Afghanistan), 01.01.2023-28.03.2025, dane pobrano 04.03.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁷³ The Diplomat, The Silent Erosion of Afghanistan's Urban Middle Class: A Neglected Crisis, 24.02.2024, <https://thediplomat.com/2024/02/the-silent-erosion-of-afghanistans-urban-middle-class-a-neglected-crisis/>

⁷⁴ UN General Assembly, UN Security Council (Author): The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security; Report of the Secretary-General, 01.12.2023, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2102425/N2336960.pdf>

⁷⁵ Rawadari, Afghanistan Mid-Year Human Rights Situation Report: January-June 30, 2025, 30.08.2025, <https://rawadari.org/reports/afghanistan-mid-year-human-rights-situation-report-january-june-30-2025/>

DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACJI OBRONY PRAW CZŁOWIEKA

Działalność organizacji obrony praw człowieka w Afganistanie jest wstrzymana.

MOBILNOŚĆ SPOŁECZNA GRUPY SPOŁECZNEJ

Według artykułu Samima Sabawoona, swoboda przemieszczania się zdecydowanie zwiększyła się po dojściu talibów do władzy. Wielu urzędników mogło po latach odwiedzić swoje wioski, których do tej pory bali się odwiedzać, mieszkając w Kabulu i innych dużych miastach. Część osób nadal zachowała tam domy i ziemię, nie chcąc się jej pozbywać. Większość z nich pozostała jednak na stałe w miejscu swojego danego zamieszkania, czyli w dużych miastach, starając się prowadzić firmy, jeśli za czasów Republiki udało im się zaoszczędzić dość pieniędzy. Najwięcej problemów mieli byli pracownicy służb mundurowych. Oni niejednokrotnie powrócili do swoich wiosek i starając się pozostawać w ukryciu, w obawie o represje.^[76]

Większość byłych urzędników i osób zawodowo związanych z instytucjami zachodnimi, opuściła jednak Afganistan, a wyjazdy przybrały masowy charakter. Niektórzy wysocy rangą politycy wyemigrowali do krajów, gdzie zawczasu nabyli luksusowe nieruchomości, w tym w szczególności dotyczy to byłego prezydenta Ashrafa Ghani. Wiele innych osób, stanowiących niewielką klasę średnią jest obecnie pozbawionych zasobów i dochodów, żyje zagranicą w biedzie, czekając na zakończenie procedury uchodźczej.^[77]

W maju 2022 r. talibowie powołali Komisję ds. Powrotów. Zapewnili, że urzędnicy – również wyższego szczebla – mogą mieszkać i pracować w Afganistanie bez obaw. Wiele osób wątpiło w szczerość intencji talibów i dotrzymanie tych gwarancji bezpieczeństwa, jednak kilku byłych polityków i urzędników powróciło do kraju, w tym kilku ministrów i wiceministrów, były doradca prezydenta, członkowie parlamentu, dyrektor przedsiębiorstwa energetycznego, były ambasador i członek Rady Bezpieczeństwa Narodowego.^[78]

Niektóre źródła podkreślają jednak, że nawet ci, którzy wrócili, w dużej mierze zaczęli ponownie wyjeżdżać, a część wysokiej rangi urzędników zrobiła to raczej po to, aby uregulować w kraju swoje sprawy majątkowe. Zdarzały się ponadto pojedyncze przypadki, że powracające osoby były atakowane, zatrzymywane i zabijane, mimo przejścia przez procedurę rekonyliacji.^[79]

⁷⁶ Samim, Sabawoon (Author), published by AAN – Afghanistan Analysts Network: Back to the Village: Afghan city dwellers go home for a long-over-due visit, 25 March 2023, <https://www.ecoi.net/en/document/2090225.html>

⁷⁷ AL. Jazeera, Afghan officials fled to luxury homes leaving millions to suffer, 29/06/2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/6/29/afghan-officials-escaped-to-luxury-con>

⁷⁸ European Union Agency for Asylum: Afghanistan - Targeting of individuals, August 2022, https://www.ecoi.net/en/file/local/2077428/2022_08_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Targeting_of_individuals.pdf

⁷⁹ EUAA (European Union Agency for Asylum), Afghanistan Country Focus, 11.2024, https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2024_11_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Country_Focus.pdf

PODSUMOWANIE

Klasa średnia, rozumiana jako osoby z wyższym wykształceniem, które zajmowały stanowiska w sektorze edukacji, służby zdrowia, wyższy personel zarządzający, osoby zatrudnione w usługach publicznych i urzędach, a także dziennikarze oraz pracownicy organizacji pozarządowych, nigdy nie była zbyt liczna w Afganistanie, jednak w ostatnich latach przed przejściem władzy przez talibów, nastąpił znaczny rozwój tych sektorów i rozwój dużych miast. Wiele z tych osób utrzymywało kontakty zawodowe z instytucjami zachodnimi w Afganistanie, jak i poza nim.

Dyskryminacja. Większość osób należących do klasy średniej straciła pracę, a także boryka się z zacieśniającymi się restrykcjami dotyczącymi wolności politycznych, wolności słowa, zrzeszania się, a także rosnącą ingerencją w życie prywatne, nawet w aspektach takich jak ubiór, fryzura czy sposób modlitwy. Talibowie zreformowali zwłaszcza sektor edukacji, zastępując nauczycieli, absolwentami madras i rozwijając sieć szkolnictwa religijnego zamiast świeckiego. Prywatne instytucje edukacyjne w większości zaprzestały działalności. Talibowie także odcinają społeczeństwo od informacji, wprowadzając cenzurę, propagandę i monitorując i ograniczając dostęp do internetu.

Sankcje administracyjne i prawne. Mimo że talibowie nie stosują fizycznych represji, aresztowań i zabójstw na szeroką skalę w odniesieniu do całej tej grupy, to jednak takie przypadki nadal mają miejsce, najczęściej w związku z podejrzeniami o prowadzenie działalności opozycyjnej lub przekroczenie wprowadzonych zasad, w tym także dotyczących norm ubioru. Dodatkową okolicznością, zwiększającą ryzyko jest przynależność do mniejszości etnicznych.

Na coraz szerszą skalę wprowadzane są natomiast łagodniejsze formy represji takie jak: zwolnienia z pracy, zakaz publikacji, groźby za krytykę systemu, zatrzymania prewencyjne, konfiskaty majątków. Działania te mają na celu wytworzenia klimatu strachu i autocenzury. Afgańska klasa średnia obecnie żyje w warunkach silnej presji, systemowej dyskryminacji, ryzyka zatrzymań i ciągłej niepewności. Represje są selektywne, ale ich groźba wisi nad każdym, kto jest wykształcony, przedsiębiorczy, kojarzony z Zachodem i przekroczy ustanowione normy. Działania te mają efekt zastraszający.

Przemoc. Nadal mają miejsce sporadyczne napaści i zabójstwa osób, które w przeszłości pełniły funkcje publiczne. Również członkowie rodzin byłych urzędników mogą spotykać się z różnymi reakcjami ze strony talibów, z zastraszaniem, aresztowaniami i zabójstwami łącznie. Dotyczy to również rodzin osób, które wyjechały zagranicę. Talibowie odrzucają jednak oskarżenia o prześladowanie tych osób, określając je jako pojedyncze przypadki, wynikające zwykle z aktów osobistej zemsty. Akty zemsty mogą mieć także związek ze sporami o ziemię i innymi konfliktami na szczeblu lokalnym, a także z prowadzeniem działalności opozycyjnej lub innej, której obecne władze nie akceptują. Wtedy fakt, iż ktoś był kiedyś w służbach lub administracji może działać jako dodatkowe obciążenie, jeśli osoby, z którymi pozostaje w sporze, mają związki z talibami. Niemniej jednak dochodzenia w poniższych sprawach lub pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców, należało do rzadkości.

Zdarzały się również zabójstwa osób, które powróciły z zagranicy, w tym także objętych specjalną procedurą Komisji ds. Powrotów, ale ich skala nie jest duża.

Ochrona państwa. Zlikwidowane zostały także właściwie wszystkie instytucje kontrolne, jak niezależne sądownictwo.

Mogą występować różnice regionalne, odnośnie interpretacji i wdrażania nowego prawa, jednak co do zasady zmiany i ograniczenia dotyczą całego kraju. Również ataki na konkretne osoby zdarzają się w sposób rozproszony w całym Afganistanie. Ludność z klasy średniej może udać się na wieś, jeśli ma tam nadal ziemię lub rodzinę, jednak większość osób z tej grupy wyjechała zagranicę lub próbuje to zrobić.

ZASTRZEŻENIE

Niniejsze opracowanie tematyczne zostało przygotowane przez Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia Urzędu do Spraw Cudzoziemców na potrzeby prowadzenia postępowań w sprawach o udzielenie ochrony międzynarodowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Opracowanie na temat sytuacji poszczególnych grup społecznych może być pomocne w szczególności w sprawach rozpatrywanych w oparciu o **art. 13 pkt. 1 i 3 oraz art. 14 pkt. 5. Ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP z dn. 13 czerwca 2003 z późn. zmianami.**

Treść opracowania nie przesądza jednak o wyniku decyzji w indywidualnym postępowaniu administracyjnym, gdyż zawsze brana jest pod uwagę całość zgromadzonego materiału dowodowego i indywidualny charakter sprawy.

Informacje zamieszczone w niniejszym opracowaniu pochodzą w większości z publicznie dostępnych źródeł. Zostały one zebrane i opracowane przy zachowaniu zasady neutralności i obiektywizmu, a także z dołożeniem najwyższej staranności – tak, by odzwierciedlały aktualny w chwili publikacji opracowania stan wiedzy na prezentowany temat, a także pochodziły z różnych źródeł.

Terminologia użyta w niniejszym opracowaniu nie jest terminologią prawniczą. Określenia takie jak „prześladowanie”, „dyskryminacja”, „konflikt” itp. używane mogą być, za materiałami źródłowymi, w znaczeniu potocznym i nie są tożsame z definicjami podanymi w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Niniejsze opracowanie zawiera wyłącznie informacje, poglądy i opinie prezentowane przez autorów materiałów źródłowych. Oświadczenia i oceny zawarte w niniejszym opracowaniu nie są i nie mogą być uważane za oświadczenia i oceny własne Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Niniejsze opracowanie nie jest także i nie może być uważane za jakąkolwiek deklarację polityczną polskich władz.

Urząd do Spraw Cudzoziemców nie ponosi odpowiedzialności prawnej za publikowane w opracowaniu treści ani nie jest zobowiązany do publikacji jego aktualizacji, a także nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania udostępnionych informacji.

Informujemy, że autorskie prawa majątkowe do niniejszego opracowania, w tym prawo do jego rozpowszechniania i publicznego udostępniania w Internecie, przysługują wyłącznie Urzędowi do Spraw Cudzoziemców (adres: ul. Koszykowa 16, 00-564 Warszawa; NIP: 5262548316; REGON: 017315012).

BIBLIOGRAFIA

1. 8am.media, A City Without a Middle Class: How Kabul Is Silently Emptying Out, 11.06.2025, <https://8am.media/eng/a-city-without-a-middle-class-how-kabul-is-silently-emptying-out/>
2. AAN (Afghanistan Analysts Network) i Clark, Kate, A year of Propagating Virtue and Preventing Vice: Enforcers and 'enforced' speak about the Emirate's morality law, 21.08.2025, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/rights-freedom/a-year-of-propagating-virtue-and-preventing-vice-enforcers-and-enforced-speak-about-the-emirates-morality-law/>
3. ACAPS (Author), published by ReliefWeb: ACAPS Thematic Report - Afghanistan: Taliban directives and decrees affecting human rights and humanitarian actors, 21 April 2023, https://reliefweb.int/attachments/315b4c9c-8326-4748-98a2-a7ad4394fb98/20230424_acaps_thematic_report_afghanistan_taliban_directives_and_decrees.pdf
4. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Afghanistan, Civilians (Afghanistan), 01.01.2023-28.03.2025, dane pobrano 04.03.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
5. ACTED (Agency for Technical Cooperation and Development), Afghanistan, <https://www.acted.org/en/countries/afghanistan/>
6. Afghanistan International, Taliban Destroyed Many Hazara & Tajik-Populated Areas Of Kabul, Claims New Report, 18.2024, <https://www.afintl.com/en/202510228537>
7. Afghanistan International, Taliban Extend Land Seizures, Taking Over Influential Afghan Leader Township, 22.10.2025, <https://www.afintl.com/en/202510228537>
8. Afghanistan International, Taliban Orders Evictions In Kabul's Police Township, Residents Say, 05.08.2025, <https://www.afintl.com/en/202508051218>
9. AL. Jazeera, Afghan officials fled to luxury homes leaving millions to suffer, 29/06/2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/6/29/afghan-officials-escaped-to-luxury-con>
10. Amnesty International, Afghanistan: Four years of injustice and impunity under Taliban rule, 15.08.2025, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2025/08/afghanistan-four-years-of-injustice-and-impunit>
11. Amnesty International: Afghanistan: Four years of injustice and impunity under Taliban rule, 15.08.2025, <https://www.ecoi.net/en/document/2128712.html>
12. AMU TV, Taliban resume house-to-house searches in Kabul, 22.02.2025, <https://amu.tv/159114/>
13. Anonym (author), BFA Staatendokumentation (Austrian Federal Office for Immigration and Asylum, COI unit) (ed.): Staatendokumentation Research Paper; Afghanistan: Socio-Economic Landscape; from the COI-CMS, 27.10.2025, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2131581/2025-10->

14. Anonym (author), BFA Staatendokumentation (Austrian Federal Office for Immigration and Asylum, COI unit) (ed.): Staatendokumentation Research Paper; Afghanistan: Socio-Economic Landscape; from the COI-CMS, 27 October 2025
15. BBC News, Taliban ban books written by women from Afghan universities, 19.09.2025,
https://www.bbc.com/news/articles/c0kn7yyzrjgo?at_medium=RSS&at_campaign=rss
16. BFA Staatendokumentation (Austrian Federal Office for Immigration and Asylum, COI unit) (ed.): Staatendokumentation Research Paper; Afghanistan: Socio-Economic Landscape; from the COI-CMS, 27.10.2025,
https://www.ecoi.net/en/file/local/2131581/2025-10-27_COI_CMS_Research Papers Afghanistan Socio-Economic Landscape, Version 1-3473.pdf
17. Delegation of the European Union to Afghanistan,
https://www.eeas.europa.eu/delegations/afghanistan_en?s=234
18. EUAA - European Union Agency for Asylum (formerly: European Asylum Support Office, EASO): Afghanistan Country Focus, 11.2024,
https://www.ecoi.net/en/file/local/2117560/2024_11_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Country_Focus.pdf
19. EUAA (European Union Agency for Asylum), Afghanistan Country Focus, 11.2024,
https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2024_11_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Country_Focus.pdf
20. European Union Agency for Asylum: Afghanistan - Targeting of individuals, August 2022,
https://www.ecoi.net/en/file/local/2077428/2022_08_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Targeting_of_individuals.pdf
21. European Union Agency for Asylum: Afghanistan - Targeting of individuals, August 2022,
https://www.ecoi.net/en/file/local/2077428/2022_08_EUAA_COI_Report_Afghanistan_Targeting_of_individuals.pdf
22. HRC (UN Human Rights Council (formerly UN Commission on Human Rights)), The situation of human rights in Afghanistan; Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [A/HRC/60/23], 24.09.2025, <https://docs.un.org/en/A/HRC/60/23>
23. HRW (Human Rights Watch), Afghanistan: Taliban Tramples Media Freedom, 23.10.2025, <https://www.hrw.org/news/2025/10/23/afghanistan-taliban-tramples-media-freedom>
24. IPS (Inter Press Service), When Taliban Shut Down the Internet, Women Lost their Lifeline to Aid, Education & Each Other, 22.10.2025,
<https://www.ipsnews.net/2025/10/when-taliban-shut-down-the-internet-women-lost-their-lifeline-to-aid-education-each-other/>

25. Just Security, The Experience of Time and Tyranny Under the Taliban in Afghanistan, 02.09.2025, <https://www.justsecurity.org/119789/time-tyranny-taliban-afghanistan/>
26. Kabul Now, Taliban Establishes New Ministry to Address "Land Grabs", 12.05.2025, <https://kabulnow.com/2025/05/taliban-establishes-new-ministry-to-address-land-grabs/>
27. PISM (Polski Instytut Spraw Międzynarodowych), Porozumienie USA z talibami, 03.03.2020, https://www.pism.pl/publikacje/Porozumienie_USA_z_talibami
28. Radio Free Europe/Radio Liberty (Author): Former Judge Shot Dead In Central Afghanistan, 7 May 2023, <https://www.ecoi.net/en/document/2091517.html>
29. Rawadari, Afghanistan Mid-Year Human Rights Situation Report: January-June 30, 2025, 30.08.2025, <https://rawadari.org/reports/afghanistan-mid-year-human-rights-situation-reportjanuary-june-30-2025/>
30. Reid, Rachel, Manoeuvring through the cracks: The Afghan human rights movement under the Islamic Emirate, 06.2025, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/wp-content/uploads/sites/2/2025/06/20250619-Human-Rights-FINAL-corr.pdf>
31. RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), Kabul's Quiet Resistance: Young Afghans Navigate Life Under The Taliban, 15.08.2025, <https://www.rferl.org/a/kabul-young-people-taliban-afghanistan-women/33501191.html>
32. RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), Watchdog Says Taliban Restricting Social Media In Afghanistan Days After Internet Blackout, 08.10.2025, <https://www.rferl.org/a/taliban-restricting-social-media-afghanistan-internet-blackout/33554568.html>
33. Rudabe, Closure of Swedish Committee Offices in Afghanistan Leaves 7,000 Jobless, 22.01.2025, <https://rudabe.org/archives/22598>
34. Samim, Sabawoon (Author), published by AAN – Afghanistan Analysts Network: Back to the Village: Afghan city dwellers go home for a long-overdue visit, 25 March 2023, <https://www.ecoi.net/en/document/2090225.html>
35. The Diplomat, The Silent Erosion of Afghanistan's Urban Middle Class: A Neglected Crisis, 24.02.2024, <https://thediplomat.com/2024/02/the-silent-erosion-of-afghanistans-urban-middle-class-a-neglected-crisis/>
36. TNH (The New Humanitarian (formerly IRIN News)), It's time to start looking for solutions in Afghanistan, 14.08.2025, <https://www.thenewhumanitarian.org/editors-take/2025/08/14/its-time-start-looking-solutions-afghanistan>
37. UK Home Office, Country Information Note Afghanistan: Healthcare and medical treatment [Version 2.0], 10.2025, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6909e61eb04a520c50518432/AFG+CPIN+Medical+and+healthcare_1_.pdf
38. UN General Assembly / UN Security Council, The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security; Report of the

Secretary-General [A/78/789-S/2024/196], 13.06.2024,
<https://www.ecoi.net/en/file/local/2111394/n2415471.pdf>

39. UN General Assembly, UN Security Council (Author): The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security; Report of the Secretary-General, 01.12.2023,
<https://www.ecoi.net/en/file/local/2102425/N2336960.pdf>
40. UNAMA (UN Assistance Mission in Afghanistan), Report on the Implementation, Enforcement and Impact of the Law on the Propagation of Virtue and Prevention of Vice in Afghanistan, 04.2025,
https://www.ecoi.net/en/file/local/2123932/pvpv_report_final_10_april_2025.pdf
41. UNAMA (UN Assistance Mission in Afghanistan), Update on the human rights situation in Afghanistan: July - September 2025 Update, 28.10.2025,
https://unama.unmissions.org/file/21746/download?token=q_EbP9QT
42. United Nations Afghanistan, UN Entities in Afghanistan,
<https://afghanistan.un.org/en/about/un-entities-in-country>
43. Wytrykowska M., Sytuacja ludności cywilnej na terenach kontrolowanych przez Talibów, 30.10.2012, materiały własne WIKP,
<https://swiatowid.obcy.gov.pl/Swiatowid/main/!doc/detail/4554>
44. Yale University Press, Deobandism, Islam and the Religious Narratives of the Taliban, 23.07.2024, <https://yalebooks.yale.edu/2024/07/23/deobandism-islam-and-the-religious-narratives-of-the-taliban/>